

KİTAP TANITIMI

CANAN KUŞ¹

Kate Fleet, *Erken Osmanlı Döneminde Türk-Ceneviz İlişkileri*, Çeviren: Özkan Akpınar, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2009 (1.Baskı), 268 Sayfa, ISBN 978-9944-88-753-3

GİRİŞ

Osmanlı Devletinin kuruluş aşamasından yıkılışına kadar ticaret, ülke ekonomisinin dinamiklerinden biri olmuştur. Osmanlı halkının kendi arasında yaptığı üretim aktarımından ziyade, uluslararası ihtiyacın ekonomik boyutu olan ithalat, ihracat ve transit geçit gelirleri Osmanlı ekonomisi için önem taşımaktaydı. Bu önem sadece maddi olmayıp uluslararası siyaseti de şekillendirebilecek güçteydi. Ya da siyasi ilişkilerde öncelikli olan devletlerin ticarete de öncelikli olduğunu söylemek aynı döngüye varacaktır. Mesela, 1352’de Rumeli’ye geçen Osmanlı Cenova’ya ilk Kapitülasyonu verdi; bu sırada Cenova ile Venedik Savaş halindeydi. 1402 Ankara Savaşından sonra saltanat iddiası olan Süleyman Çelebi fiilen Venedik desteğini arayarak 1403’teki Barış anlaşmasıyla Venedik, Bizans, Ceneviz ve Rodos Şövalyelerine imtiyazlar verdi. 1463-1479 Osmanlı-Venedik savaşından sonra 1479 Antlaşması ile Venedik Osmanlı’dan ticari imtiyaz hakkını arttırdı. 1569’da Kanunî Sultan Süleyman Fransa’ya kapitülasyon verdi. Bu sırada Osmanlı, Venedik’in elinde bulunan Kıbrıs’a savaş açmak istediğinden Fransa ile iyi ilişkiler kurmak istemişti. Bu gibi ticarî siyaset örneklerini çoğaltmak mümkündür. Neticede Osmanlı kuruluş aşamasından sonuna kadar “ticaret” maddi gelirin yanı sıra etkin bir siyasi rol de üstlenmiştir.

Osmanlı toprakları Avrupa, Asya ve Afrika üçgeninin ortasında ve ticarete çekirdek merkez konumunda olduğundan dolayı, ticarete etkin merkezdi. Devletin Batı’ya açılan ticari faaliyetini Avrupalı ve Türk tüccarlar yürütmekteydi. Avrupalı Tüccarlardan en etkin olanlar Cenevizler ve Venediklilerdi. Bu iki isimden Cenovalılar’ın ilk sigorta ve ilk komandit şirketleri kurmuş olmaları ticari anlayış seviyelerini göstermektedir. Yine Cenevizler Osmanlı Devleti sınırları dâhilinde ticaret serbestisi elde etmek için, yakın ilişkilerde bulunmuşlardır.

Türk-Ceneviz İlişkinin Avrupa, Anadolu ve Akdeniz ticaretine katkısı olduğu bir gerçektir. Bu hususta yapılan araştırmalar tarihi kaynak sıkıntısı

¹ Doktorant, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı - ELAZIĞ

sebebiyle sınırlıdır. Dolayısıyla Avrupalı ve Müslüman Tüccarlar arasındaki ilişkileri tarihi düzeneğini açığa çıkarmak oldukça güçtür. Bu güçlüğü aşip ilk Osmanlı döneminde Türk-Ceneviz ticaret ilişkisini günümüze sunan Kate Fleet olmuştur. Fleet, *Erken Osmanlı Döneminde Türk-Ceneviz Ticareti* adlı eseriyle Cenevizlerin Osmanlıyla ticarî ilişkisinin Osmanlı ekonomisine ve Osmanlıların coğrafi yayılışına nasıl katkıda bulduklarını ortaya koymaktadır.

Tanıtıma çalışacağımız bu eserle, Osmanlı'nın erken döneminde çok az bilinen Osmanlı-Ceneviz ilişkilerinin ticari boyutuyla ilgili bilgi edineceğimiz gibi bu ilişkinin Osmanlı-Avrupa ilişkilerini de ne denli etkilediğini görebileceğiz.

YAZAR HAKKINDA KISA BİLGİ

Kate Fleet Cambridge University, Newnham College'de Osmanlı Çalışmaları bölümünde (Skilliter Centre) ders vermektedir; çeşitli makale ve eserlerin yanı sıra *The Cambridge History of Turkey* dizisinin 1. cildinin (*Byzantium-Turkey, 1071-1453*) editörlüğünü yapmış, aynı dizinin 2. cildinin (*The Ottoman Empire as a World Power, 1453-1603*) editörlüğünü de Suraiya Faroqhi ile birlikte üstlenmiştir.

ESERİN BÖLÜMLERİNİN TANITIMI

Eserin ilk sayfalarında İçindekiler, Teşekkür, Kısaltmalar gibi tali bölümler bulunmaktadır. Giriş kısmında Osmanlı-Ceneviz ilişkilerini içeren kaynaklar hakkında bilgi verilmiştir. Eserin ana konusunun, Osmanlıların da içinde bulunduğu Türk Beyliklerinin yükselişi ve Konstantinopolis'in 1453'te Osmanlı Sultanı II. Mehmed'in eline geçmesi arasında geçen dönemde Türk-Ceneviz arasındaki uluslar arası ticaret, olduğu belirtilmiştir. Osmanlı-Ceneviz ticaretini oluşturan malların neler olduğu; bu ticaretle Cenevizlerin sermaye ve ticari bilgileriyle Osmanlı'nın kuruluş ve başarısına katkılarının olup olmadığı konularının ele alındığının bildirilmesiyle Giriş kısmı bağlanmıştır.

On bölümden oluşan kitabın I. Bölümü olan "Tarihsel Çerçeve" ile 14. yy.ın başlarından itibaren Doğu Akdeniz, Ege Denizi ve Batı Anadolu'nun genel tarihi durumu açıklanmıştır. Sayılan bölgelerde Ceneviz, Venedik, Bizans, Selçuklu, Osmanlı ve diğer Türk Beylikleri'nin, Anadolu ve çevresinde oluşturdukları siyasi teşekküllerden bahsedilmiştir. Ayrıca bu siyasi teşekküllerin Türk-Ceneviz ilişkilerine etki ettiğinden, Cenevizli elçilerin olumlu etkilerinden ve tüm gelişmelerin ticarete zemin hazırlamasından söz edilmiştir.

II. Bölüm “Para” olup, 14. ve 15. yüzyıllar içerisinde Doğu Akdeniz ticaretinde kullanılan Bizans Altın sikkesi *Hiperpiron*, Floransa *Florin*'i, *Venedik Dükası*, *Ceneviz Genevino*'su, *Türk Akçe*'si ve *Gümüş Sikkeler* gibi para çeşitleri ve bu para birimlerin birbirleri karşısında değer oranları hakkında bilgiler verilmiştir. Ayrıca Türk-Ceneviz ticaretinde ödeme yöntemi olarak nakit ve takas dışında kredi ve kambiyo senetlerinin yer aldığı bildirilmiştir.

III. Bölüm olan “Mallar” kısmında, 14. ve 15. yüzyıllarda Türk-Ceneviz ticaretinde etkin olan malların ismi verilip bunların üretildiği ve satıldığı ticaret merkezlerinin adları geçmektedir. Malların zikredilen zaman dilimindeki fiyatları ve ticaret vergilerinin oranları da verilmiştir. Bölümün sonunda Türk-Ceneviz alış-verişindeki tüm ticaret malları içinde tahıl, köle, şap ve kumaş ticaretinin ön planda olduğu çıkarımı yapılmıştır.

IV. Bölüm olan “Köleler” kısmında 14. ve 15. yüzyıllarda Doğu Akdeniz pazarlarında köle temininin ve ticaretinin yapıldığı merkezlerin adı verilirken, Batı Anadolu'daki köle pazarlarının adları da verilmiştir. Dikkati çeken diğer bir husus da kölelerin temini, ne amaçla kullanıldığı, fiyatları hakkında bilgilendirilirken; kadın kölenin erkek köleden daha yüksek fiyata gittiği de belgelerle tespit edilmiştir. Ayrıca bu bölümde kaçak köle ve köle fidyesi meselelerine değinilmiştir. Ancak diğer bölümlerde yer alan emtia ticaret vergi oranlarından bahsedilirken köle ticaretinde uygulanan vergilerden bahsedilmemiştir.

V. Bölüm “Tahıl”da ise, Tahıl ticaretinin Cenova için büyük ve önemli bir ticaret ürünü olduğu ve Türklere ithal edilen tahılın cinsinden, üretildiği ve alındığı merkezlerden bahsedilip; Cenevizler tarafından Osmanlıların yanı sıra Aydın ve Menteşe Beyliklerinden de tahıl temin edildiği belirtilir. Bilgilerde yıllara göre Cenovaya aktarılan Tahıl miktarları verilirken; Türk topraklarında bu miktarların yer yer siyasi ve mali sıkıntılarla azaldığı ya da yükseldiği de rakamlanmıştır. Böylesi durumlarda Kıbrıs ve Girit tahıllarına olan rağbetten de söz edilmiştir. Bu bölümün sonunda yine ağırlıklı 14. ve 15. yüzyıllardaki tahıl fiyatlarının ve ticaretteki vergi oranlarının yıllara göre değişimi de yer almıştır.

VI. Bölüm'ün adı olan “Şarap” kısmında, Türk topraklarındaki şarap tüketimi ve bazı Şarap çeşitleri hakkında bilgi verilirken; Cenevizler için Anadolu, Kıbrıs, Girit ve hatta Moğol topraklarına yapılan şarap ihracatının öneminden bahsedilir. Öte yandan Anadolu'nun şarabı ithal ettiği gibi bağcılık ve şarap yapımı (Muhtemel Hıristiyanların elinde olduğu belirtilir) ile ihraç etkinliği de bilgiler arasındadır. Bu bölümde üzüm ve şarap ticareti

yapılan şehirler ve yıllara göre fiyatları ile vergi oranları da yer almaktadır. Ayrıca Yazar, Aydın ve Mentеше Beyliklerinin şarap alımında etkin rol oynadıkları belirtilip; Araştırmacılar tarafından ortaya konulan adı geçen beyliklerin şarap ticaretinde tekel oluşturdukları iddialarına karşın tekelden ziyade *pazara müdahale etme hakkı* olarak nitelendirmiştir.

VII. “Şap” bölümünde ise Şap cevherinin özelliği ve çeşitleri hakkında bilgi verilip Anadolu’daki şap üretim merkezleri belirtilerek bu ticareti Anadolu’lu tüccarlardan ziyade Cenevizli tüccarların elinde olduğu bildirilmiştir. Ayrıca şap fiyatları, ticaret vergi oranı ve fiyat artışları sebepleri ile verilir. Son olarak 14. ve 15. yüzyıllar içinde yapılan çeşitli ticaret anlaşmaları kayıtlarına göre Osmanlı, Ceneviz, Venedik, Aydın ve Mentеше Beylikleri’nin bu ticaretteki etkinlikleri ortaya konur ki burada Osmanlı Şap kaynaklarını daha çok Cenevizlere kiraya verme eğilimine girmişlerdir. Yine Osmanlı’nın diğer Anadolu Beyliklerine nazaran ticareti güçlendirmek için bazı imtiyazlarından da söz edilmiştir.

VIII. Bölüm “Kumaş”ta ise, Avrupa ve Anadolu’nun ham ve işlenmiş kumaş çeşitleriyle birlikte, bunların üretim ve ticaret yerleri yer alırken Anadolu’ya Bağdat, Tebriz, Nişabur ve Çin’den gelen ipeklerden de bahsedilir. Ayrıca yıllara göre kumaş fiyatları ve ticaret vergi oranları verilirken kumaşın genel kullanım alanının yanı sıra siyasi ilişkileri güçlendirmek için hediye olarak kullanıldığı da bildirilir. Son olarak kumaşın hem ithal hem de ihraç mal olduğu ve gümrük vergisi açısından Osmanlı için son derece önem arz ettiği belirtilir.

IX. “Metaller” Bölümünde, Demir ve demir ürünleri, kurşun, kalay, bakır, altın ve gümüş gibi metallerin çıkarıldığı yerler, ticaret merkezleri, ihraç ve ithal edildiği ülke ve bölgeler hakkında bilgi verilir. Ayrıca Osmanlı’nın maden yataklarına sahip şehirlerin ele geçirilmesine önem gösterdiği örneklerle verilmiştir. Beraberinde Osmanlı’nın Ceneviz ile diğer metallerin ticaretinin yanı sıra silah ticaretinin de olduğu vurgulanmıştır. Burada fiyat konusunda zengin bir bilgi verilememektedir; Yazar bu hususu, Anadolu metal ticareti ile ilgili doküman eksikliklerine bağlamaktadır.

X. Bölüm “Konstantinopolis’in Düşüşü ve 1453’ten Sonra Osmanlı-Ceneviz İlişkileri”, Bu bölümde II. Mehmed’in Konstantinopolis’i almasından sonraki süreçte Ceneviz’le olan ticari politikanın devamı için ve şehrin alınmasından beş gün sonra Pera’ya giderek Pera’lı tüccarları şehirde tutabilmek için çeşitli faaliyetlerde ve imtiyazlarda bulunduğunu açıklar. Seleflerine nazaran II. Mehmed döneminde gümrük vergilerinde bir artış olduğu; ancak Osmanlı-Ceneviz arası ticaretin bu dönemde de sürdüğü

belirtilir. Sonuç olarak, 15. yy.ın sonunda Cenevizlerin Osmanlı pazarındaki etkinliklerini azalttıkları ancak bu azlığın salt Osmanlı ilerlemesinden kaynaklı olmayıp, Cenevizlerin Yeni Dünya'nın keşfedilen yeni pazarlarında daha fazla kazanç elde etme yoluna gittikleri, açıklaması yapılmıştır.

Son bölüm olan "Sonuç" kısmında ise, "Latinlerin Erken Osmanlı Ekonomisine Katkısı" başlığı altında, Osmanlı'nın kuruluşundan II. Mehmed tarafından İstanbul'un alınmasına kadar geçen sürede Cenevizlerin sermayesi ve ticaretteki uzmanlıkları ile Osmanlı'nın gelişimine katkılarından söz edilir. Beraberinde Türklerin ticaret ile Cenova Devletinin zenginliğine katkısı olduğu bildirilir. Ceneviz ile beraber diğer Latin Tüccarların Osmanlılar için mültezimlik yaptıkları -olayların akışını verip örneklendirerek- açıklanmıştır. Son olarak erken dönem Osmanlı tarihinin sadece "karanlıklara gömülü" veya "savaşlarla dolu" bir tarih olmadığı ve "batılı"nın karşısı "doğulu" olarak ya da Batılı Hıristiyan-Müslüman Türk çatışması olarak görülmemesi; bunun yerine Akdeniz ekonomisinin bütünleyici bir parçası olarak anlaşılması gerektiği, açıklaması yapılmıştır.

Tanıtımını yaptığımız eserin sonunda Ekler, Notlar, Sözlük, Yer İsimleri, Kaynakça, Dizin ve Fiyat Tabloları bulunmaktadır.

SONUÇ

Osmanlı'nın ilk dönemlerinde yer alan ticari ilişkileri ve bu ilişkilere bağlantılı olarak siyasi gelişmeleri -kaynak sıkıntısına rağmen- günümüze sunan Kate Fleet, bu çalışmasıyla 14.ve 15. yüzyıllardaki Osmanlı'nın Batı'ya açılışının ticari kanadını ortaya koymuştur. Fleet, bu dönemde Türk-Avrupalı arası ticari münasebette ağırlık verilen ticari emtianın neler olduğunu belirlerken, bu belirlemeleri belirli metodik düzen içinde vermiştir. Eserde adı geçen yüzyıllarda Akdeniz'in siyasi durumunu ve tarihçesini genel süreciyle belirtilmiş ve ardından bölgede kullanılan çeşitli paralar ile ticaretin rotasını belli etmiştir. Ayrıca mal tanıtımı yapılan bölümlerde ticaret malının tanıtımı, hangi alanda kullanıldığı, dönemindeki ekonomik değeri ve vergi oranları belgelerle tespit edilmiştir. Netice itibariyle Akdeniz'deki siyasi ve ekonomik yapıya katkısı olan Türk-Ceneviz ticaretinin önemini ortaya çıkarmıştır.

Umut ederiz ki, Tarihte pek çok devletle ticari münasebetlerde bulunan Osmanlı'nın az bilinen bir yönü olan 14. ve 15. yy.lar da Ceneviz ile ticari münasebetini günümüze sunan *Kate Fleet*'in *Erken Osmanlı Döneminde Türk-Ceneviz İlişkileri* adlı eseri gibi daha pek çok eserler ortaya konulsun. Böylece Akdeniz ticaret tarihindeki eksik kalan yapı taşları yerine konulup

ve bütönlöyıcı bir ticaret tarih rehberi oluşturulup gelecek tarihe ışık tutabilir.

Ortaya çıkardığı eser ile Türk tarihinin bir bölümünü aydınlatan *Fate Fleet*'e, bu eseri Türkçeye çeviren Özkan Akpınar'a ve yayına emeği geçenlere teşekkürlerimi sunarım.